

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ ORTADOĞU VE KUZEY AFRİKA'YA OLASI YANSIMALARI

DOÇ. DR. GÖKTUĞ SÖNMEZ

Güvenlik Çalışmaları Koordinatörü ORSAM

“

Gelişen durumun Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yansımalarının da oldukça önemli olabileceğini değerlendirmek mümkündür. Savaşın ilk günlerinde Rus filosunun Doğu Akdeniz'deki hareketliliği de bu noktaya dikkat çeken önemli gelişmelerden olmuştur. Cezayir ve Libya'dan Suriye'ye, Yemen'den Mısır'a kadar olan coğrafyada hem tarihsel kökleri hem de güncel ekonomik ve askerî ayak izleri bulunan Rusya'nın son on yılda bölgede artan aktivizminin de küresel rekabetten etkilenmesi olası gözükmektedir.

”

Rusya'nın 24 Şubat'ta başlattığı Ukrayna işgal harekâtı, çatışma ikliminin dünyada gündemin ilk sırasına oturmasına yol açmıştır. Harekât,

bir yandan Soğuk Savaş sonundan itibaren defaten enerji kartı üzerinden dizayn edilen Rus-Ukrayna krizlerini yeni bir aşamaya taşımış, diğer yandan Rusya böylelikle esas itibarıyla Kırım, Donetsk ve Luhansk hamlelerinin altyapısını ve taktik hedeflerini oluşturduğu stratejik hedefine doğru ilerleme yoluna gitmiştir. Saldırı karşısında Ukrayna'nın Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyesi olmaması gerekçe gösterilerek NATO'dan bütüncül bir askerî karşılık verilmemiş, kimi ülkeler münferit katkılar sunarken komşu ülkelerden belirli düzeyde askerî mühimmat desteği iletilmiştir. Savaş aynı zamanda yakın tarihte ekonominin bu denli öne çıkan bir karşı araç olarak kullanıldığı ilk vaka olmuştur. Pek çok büyük şirketin Rusya'da operasyonlarını durdurması, ödeme sistemlerinin Rusya'yı dışarıda bırakıcı hamleleri, Rusya'dan ithalata getirilen sınırlamalarla birlikte hem rublenin hem de önde gelen Rus şirketlerinin önemli kayıplar yaşadığı görülmüştür. Savaşın ilk evresi yalnız doğal gaz ve petrol değil aynı zamanda önemli altın rezervleri de bulunan Rusya açısından bu metalarda yaşanan hızlı tırmanışla

belirli ölçüde ekonomik kayıpları kompanse edici rol oynarken Rusya'nın böylesi bir olasılığı öngörerek Ukrayna hamlesi için müstakil olarak 680 milyar dolar civarı bütçeyi harekât öncesi hazırladığı da ifade

edilmiştir. Buna ek olarak, geçen süreyle birlikte ülke üzerindeki ekonomik baskının izale edilmesi giderek daha zor hâle gelecektir.

Hâlihazırda çatışma, düşük yoğunluklu sürerken daha ziyade tarafların nihai bir askerî sondansa diplomatik maksatların elde edilmesine yönelik tutum içerisinde oldukları izlenimi de oluşturmaktadır. Ukrayna, göstermeye çalıştığı direnişle Avrupa Birliği (AB) ve NATO'dan hem kendi katılımına dair bir yeşil ışık beklemiş hem de bu aktörler açısından kendi değerinin artmasını hedeflemiştir. Rusya ise Ukrayna'nın NATO üyeliği çabasının rafa kaldırılması, Donetsk ve Luhansk'ta geçtiğimiz günlerde

bağımsızlığını tanıdığı entitelerin Ukrayna tarafından da bağımsız birer devlet olarak tanınması ve Kırım'ın Rus toprağı olduğunun kabulü yönünde istekler dile getirirken bu isteklere dair Ukrayna tarafından medyaya yansıyan kimi olumlu eğilimlere karşın henüz nihai bir sonuç alınamamış, kimi figürler bu taleplerin Ukrayna'nın yok edilmesi anlamına geleceği ifadeleriyle bunlara keskin biçimde karşı çıkmıştır. Gerek Rusya'nın enerji arzındaki kilit rolü gerekse de özellikle Doğu Avrupa ve Baltıklar enerji altyapısı üzerindeki etkin konumu Rusya karşısında atılabilecek hamleler önünde önemli bir meydan okuma teşkil

etmiştir. Bu durum ise çatışmanın uzamasıyla birlikte daha önceki Rusya-Ukrayna krizlerinin ve genel itibarıyla Soğuk Savaş sonrası eski Varşova Paktı ve SSCB coğrafyasında 20'den fazla kez enerji kartı üzerinden gerçekleştirilen Rus hamleleri karşısında Rusya'ya karşı etkin bir tutum takınılamayan vakalarla benzerlik arz eden bir görünüm sergilemektedir.

RUSYA'NIN ORTADOĞU VE KUZAY AFRIKA İLE İLİŞKİLERİNDE SAVUNMA SANAYİ VE SİLAH SATIŞLARININ ROLÜ

Gelişen durumun Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yansımalarının

da oldukça önemli olabileceğini değerlendirmek mümkündür. Savaşın ilk günlerinde Rus filosunun Doğu Akdeniz'deki hareketliliği de bu noktaya dikkat çeken önemli gelişmelerden olmuştur. Cezayir ve Libya'dan Suriye'ye, Yemen'den Mısır'a kadar olan coğrafyada hem tarihsel kökleri hem de güncel ekonomik ve askerî ayak izleri bulunan Rusya'nın son on yılda bölgede artan aktivizminin de küresel rekabetten etkilenmesi olası gözükmemektedir. Bir taraftan Rusya'nın Ukrayna'da kazanabileceği alan bölgeden ABD çekilmesi ve Suriye sahasında Rusya'nın süreç içerisinde kazandığı nüfuz ile birlikte okunduğunda Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki yeni hamleleri için cesaret verici olabilecek, bu yolla NATO ve AB'nin de sınırlarını test eden Rusya, bölgede daha aktif bir tutum ve daha geniş bir erişim ağını hedefleyebilecektir. Öte yandan, böylesi bir durumda özellikle ABD'ye karşı bölgedeki çekilme süreciyle birlikte değerlendirildiğinde, bölge ülkeleriyle ABD arasındaki ilişkilerde yaşanacak yeni kırılmalar sahadaki aktörlerin de Rusya ve Çin gibi bölgeye giderek daha fazla eğilen aktörlerle ilişkilerinde önemli bir dinamizm hâlini alacaktır.

Özellikle Körfez'de ABD çekilmesini takiben görülen diplomatik hareketlilik ve dış politik ittifakların revize edilmesi çabası bu güven kırılmasının altını çizirken bu durum kırılmanın yansımalarına etki edebilecektir. Rusya'nın Ukrayna'da yaşayabileceği başarısızlık ise yine bölge için paradoksal biçimde benzer bir sonuç doğurabilecektir. Zira Rusya, Ukrayna'da olası kayba cevaben Kuzey Afrika ve Ortado-

ğu'daki mevcut angajmanı üzerinden özellikle Libya ve Suriye'de, ikincil olarak ise Özel Askerî Şirketler ile (ÖAŞ) etkisini artırdığı Sahraaltı Afrika'da karşı bir hamle hedefleyerek bölgedeki derinliğini artırma yoluna gidebilecektir. Böylesi bir durumda ilk senaryodaki ikinci eğilim, yani güven krizinin yeni arayışları hızlandırması, yerini Rusya'nın bölgede belirli hareket noktaları üzerinden diğer aktörlere hamleleri karşısında kutuplaşmanın ortaya çıkması ve Rusya-Çin gibi aktörlerin bu bölgede yeni müttefikler bulabilmesine bırakabilecektir. Bu durumda da yine önümüzdeki dönemde Rusya'nın gerek özel askerî şirketleri gerek enerji kaynakları gerek silah satışlarıyla artan etkisinin üzerine Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yeni cephe açmaya ve mevcutları tahkim etmeye yöneleceğini öngörmek mümkündür. Dolayısıyla her iki ihtimalin de ileriye dönük olarak küresel rekabetin bölgeye yansımaları açısından önemli sonuçları olacağını söylemek mümkündür.

Rusya'nın küresel etkisinin enerji kaynaklarıyla birlikte en önemli bileşeni konumunda olan savunma sanayi satışları bağlamında da Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyası oldukça önemli bir rol oynamakta, bu hâliyle yukarıda değinilen bölgede etki artırma çabaları için de bir sıçrama noktası teşkil etmektedir. Her ne kadar Rusya'nın silah satışlarında Belarus ve Kazakistan sırasıyla %99 ve 89, Çin ise %77 ile en önde gelen aktörler olsa da ülkenin savunma sanayi ihracatının önemli rotalarından birini Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyası oluşturmaktadır. Cezayir askerî

ithalatının %69'u, Mısır'ın %41'i, Irak'ın %34'ü, Libya ve Yemen'in de takribi %30'u ve Suriye'nin de %70'i Rus teminiyle sağlanmaktadır. Rusya, Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) de üç büyük silah satıcısından biri olarak yaklaşık %5 paya sahiptir. 45 ülkeye askerî ekipman satan Rusya, 2011-2015 arası %26'sına sahip olduğu küresel pazarda 2015 sonrası özellikle Hindistan pazarında yaşadığı kayıplar neticesinde %20 civarına düşerken aynı süreçte ABD kendi payını %32'den 36'ya çıkarmıştır. Rusya'nın, sayılan ülkelerin savunma sanayi ithalatındaki payı hem yakın çevresindeki etkisini hem de Ortadoğu'da etkisini artırma çabasını gösterici mahiyettedir. Rusya, helikopterlerden tanklara, hava savunma sistemlerinden zırhlı personel taşıyıcılara, piyade tüfeklerinden tanksavar füzelere kadar geniş bir yelpazede ilgili ülkelere askerî ihracat gerçekleştirmektedir. Almaz-Antey, United Aircraft Corporation, United Shipbuilding Corporation, Uralvagonzavod, Tactical Missile Corporation gibi firmalar üretim, Rosoboroneport ise ihracat alanında önde gelen Rus aktörler olarak öne çıkmaktadır. 2011-2015 arası Rusya'nın Ortadoğu'ya silah satışlarında %26 artış meydana gelmiştir. Rusya'nın küresel savunma sanayi ihracatında Ortadoğu ve Kuzey Afrika 2015 yılında Suriye meselesinin de etkisiyle %37 ila 40 arası bir ağırlığa sahip olurken bu oran 2000 yılından itibaren değerlendirildiğinde, Rusya'nın yakın çevresinden sonra ikinci ana bölge olmakla birlikte bölge genel itibarıyla toplamda %20'ye yakın bir ağırlığa sahiptir. Özellikle Rusya'nın

Ortadoğu'da etkisini artırmaya çalıştığı 2015 sonrası dönemde Ortadoğu'ya askerî ihracatı %64 gibi dev bir büyüme yaşamıştır.

“

Rusya'nın Ukrayna'da alacağı neticenin ülkenin genel siyasi-ekonomik pozisyonuna ve askerî kapasitesine dair doğuracağı algı, Rus sistemlerine yönelik talebe, bunların temin ve tedarikine önemli etkiler yapacaktır.

”

ORTADOĞU VE KUZEY AFRİKA GELİŞMELERİNDE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ MUHTEMEL ETKİLERİ

Tüm bu çerçeveye bakıldığında, Rusya'nın Ukrayna'da alacağı neticenin ülkenin genel siyasi-ekonomik pozisyonuna ve askerî kapasitesine dair doğuracağı algı, Rus sistemlerine yönelik talebe, bunların temin ve tedarikine önemli etkiler yapacaktır. Bununla birlikte

bölgede ana tedarikçi konumunda bulunan ABD ve Avrupalı aktörlerin de Ukrayna krizinde vereceği yanıt bir yandan NATO ve AB gibi kurumlara yaklaşımı şekillendirecek, ABD'nin geniş Ortadoğu coğrafyasından çekilme hamlelerine ilaveten oluşabilecek bir güven kırılması ise Rusya ve Çin'e süreç içerisinde daha fazla alan açabilecek atmosfer doğurabilecektir. Bölgede özellikle bazı ülkelerin BAE'nin F-35 ve Su-35 alımı geriliminde yaşadığı üzere, ABD'nin temin noktasındaki direnciyle karşılaştıklarında Rus tedarikine yönelmesi gerçeği de böylesi bir senaryoda destekleyici rol oynayabilecektir.

Rusya'nın bölgedeki rolünü derinleştirebileceği öncelikli iki alanın mevcut konjonktürde Libya ve Suriye olması kuvvetle muhtemelken öte yandan Yemen ve Cezayir'e yoğun silah satışı ile Afrika'da ÖAŞ varlığının da bu çerçevede önemli roller oynaması mümkündür. Rusya'nın Halife Hafter kanadına olan desteğini artırması ve Libya'da askerî etkinliği artırması olası yeni çatışmaları ve ülkedeki mülteci

hareketliliğini tetikleyebilecektir. Öte yandan, Suriye'de aktif bir şekilde bulunan Rusya'nın buradaki angajmanının biçim ve ağırlığını değiştirmesi, ülkede etkin olduğu bölgeler üzerinden yeni bir hareketliliği tetiklemesi de mümkündür. Bu iki durum da Libya ve Suriye merkezli göç hareketlerine yeni bir ivme kazandırarak, çevre coğrafyada uzun yıllar sürmesi muhtemel istikrarsızlıklar doğurma potansiyeli barındıracaktır. Bölgeye etkisi itibarıyla enerji bağlamında ele alındığında ise enerji odaklı gerilimin Suudi Arabistan ve BAE açısından etkileri olması mümkündür. Enerji piyasasındaki hareketlerin Rusya karşıtı hükümetler tarafından kontrol edilebilmesi ve Rusya'nın elinin zayıflatılabilmesi açısından Körfez ülkelerinin önümüzdeki süreçte arzlarını artırması beklenebilir. Bununla birlikte petrol fiyatlarındaki artıştan kendileri de istifade eden petrol zengini aktörlerin ABD'nin bölgeden çekilme planıyla birlikte ilişkilerinde yaşanan güven kırılmalarının bu iklimde yansımalarının olup olmayacağına da takibi önem arz etmektedir. Zira bu cephedeki gelişmeler yalnız enerji tedarikçisi ve doğal enerji kaynakları zengini ülkeler için değil enerji arzı bağlamında bölgesel ve küresel sonuçlar da doğurabilecektir. Dolayısıyla devam eden Rusya-Ukrayna savaşı hangi sonuçla ve ne kadar sürede sonuçlanırsa sonuçlansın savaşın etkilerinin en ciddi yansımalarının görüleceği ana odak noktalarından birinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika olacağını, savaşın sonuçları itibarıyla bölgedeki çatışmalara yeni dinamikler katabileceği görülmektedir. ■